

АСИМЕТРИЯ УМОВ УГОД УКРАЇНИ ПРО ЧЛЕНСТВО У СОТ І АСОЦІАЦІЮ З ЄС У ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ АГРОПРОДОВОЛЬЧИМИ ТОВАРАМИ

© 2014 МАХАНЬОВА Ю. М.

УДК 339.923

Маханьова Ю. М. Асиметрія умов угод України про членство у СОТ і асоціацію з ЄС у зовнішній торгівлі агропродовольчими товарами

У статті розглянуто проблему оцінки впливу умов зовнішньоторговельних угод України з СОТ та ЄС на перспективи виробництва агропродовольчих товарів. Визначено, що Україна в рамках угоди із СОТ прийняла асиметричні зобов'язання у відношенні експорту продукції агропромислового комплексу, які суттєво обмежують можливості вітчизняних підприємств щодо експортування агропродовольчих товарів на зовнішні ринки. Встановлено, що асиметричність узгоджених нетарифних заходів регулювання ринку агропродовольчих товарів виявляється у скасуванні і забороні впроваджувати в подальшому кількісні обмеження на імпорт, застосуванні антидемпінгових мит, ускладненні застосування компенсаційних заходів та невикористанні спеціальних захисних заходів СОТ по відношенню до розвинених країн. Встановлено, що несиметричність характерна і для експортних режимів України та ЄС, зокрема Україна не використовує експортні субсидії на продукцію сільського господарства (при цьому понад 90 % усієї суми експортних субсидій, які використовуються членами СОТ, припадає на ЄС). Доведено, що єдиним шляхом реформування агропромислового сектора України в умовах її членства в СОТ і асоціації з ЄС є реформування системи управління цим сектором економіки та його дерегуляція. Визначено, що представники основних галузей агропродовольчого сектора очікують від імплементації Угоди про асоціацію з ЄС певної вигоди, оскільки європейські ринки стануть для українських виробників більш доступнішими.

Ключові слова: асиметрія умов угоди, зовнішня торгівля, СОТ, ЄС, агропродовольчі товари.

Табл.: 3. **Бібл.:** 11.

Маханьова Юлія Миколаївна – аспірантка, кафедра міжнародних економічних відносин, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

УДК 339.923

Маханёва Ю. Н. Асимметрия условий соглашений Украины о членстве в ВТО и ассоциации с ЕС во внешней торговле агропродовольственными товарами

В статье рассмотрена проблема оценки влияния условий внешнеторговых соглашений Украины с ВТО и ЕС на перспективы производства агропродовольственных товаров. Определено, что Украина в рамках соглашения с ВТО приняла асимметричные обязательства в отношении экспорта продукции агропромышленного комплекса, которые существенно ограничивают возможности отечественных предприятий относительно экспортирования агропродовольственных товаров на внешние рынки. Установлено, что асимметричность согласованных нетарифных мер регулирования рынка агропродовольственных товаров выражается в отмене и запрете внедрять в дальнейшем количественные ограничения на импорт, применении антидемпинговых пошлин, осложнении применения компенсационных мер и неиспользовании специальных защитных мер ВТО по отношению к развитым странам. Установлено, что несимметричность характерна и для экспортных режимов Украины и ЕС. В частности, Украина не использует экспортные субсидии на продукцию сельского хозяйства (при этом свыше 90% всей суммы экспортных субсидий, которые используются членами ВТО, приходится на ЕС). Доказано, что единственным путем реформирования агропромышленного сектора Украины в условиях ее членства во ВТО и ассоциации с ЕС является реформирование системы управления этим сектором экономики и его дерегуляция. Определено, что представители основных отраслей агропродовольственного сектора ожидают от имплементации Соглашения об ассоциации с ЕС определенной выгоды, поскольку европейские рынки станут для украинских производителей более доступными.

Ключевые слова: асимметрия условий сделки, внешняя торговля, ВТО, ЕС, агропродовольственные товары.

Табл.: 3. **Библ.:** 11.

Маханёва Юлия Николаевна – аспирантка, кафедра международных экономических отношений, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина)

UDC 339.923

Makhan'yova Y. M. The Asymmetry of the Terms of Agreements of Ukraine's Membership in the WTO and the Association with the EU in Foreign Trade of Agricultural and Food Products

In this article the problem of assessing the impact of the conditions of trade agreements of Ukraine with the WTO and the EU on prospects of production of agricultural products is examined. It was determined that Ukraine accepted asymmetric obligations in respect of export of agricultural products under the agreement with the WTO, which significantly limit the ability of domestic enterprises with respect to the export of agricultural products to foreign markets. It was established that the asymmetry of agreed non-tariff measures of market regulation of agricultural products is expressed in the abolition and prohibition to introduce further quantitative restrictions on imports, the application of anti-dumping duties, countervailing measures, complication and non-use of special protective measures of the WTO with respect to developed countries. It was found that the asymmetry is typical for export regimes in Ukraine and the EU. In particular, Ukraine does not use export subsidies for agricultural products (in this case more than 90% of the total amount of export subsidies, which are used by members of the WTO, are for the EU). It is proved that the only way to reform the agricultural sector of Ukraine in terms of its membership in the WTO and the EU association is to reform the management of this sector of the economy and its deregulation. It was determined that the representatives of the main sectors of the agricultural and food sector expect certain benefits from the implementation of the Association Agreement with the EU, as European markets will be more accessible for Ukrainian producers.

Key words: asymmetry in terms of the transaction, foreign trade, the WTO, the EU agro-food products.

Tabl.: 3. **Bibl.:** 11.

Makhan'yova Yuliya M. – Postgraduate Student, Department of International Economic Relations, V. N. Karazin Kharkiv National University (pl. Svobody, 4, Kharkiv, 61022, Ukraine)

Вступ України до Світової організації торгівлі (СОТ) з травня 2008 р., а також підписання у червні 2014 р. Угоди про асоціацію з ЄС (УАЄС) зробили актуальною проблему оцінки впливу умов цих зовнішньоторговельних угод на перспективи розвитку такої експорто-

орієнтованої галузі України, як виробництво агропродовольчих товарів.

Проблемою впливу міжнародних угод на зовнішню торгівлю України сільськогосподарською продукцією і відповідного впливу на її виробництво

займалися відомі українські вчені та фахівці, зокрема: В. Геєць, В. Точилін, В. Сіденко, І. Кліменко, О. Федірко, І. Ус, Т. Осташко, Л. Волощенко, І. Кобута, О. Бородіна, І. Покопа, Є. Гоцуенко, Н. Гоцуенко, І. Дашковська, В. П'ятницький, І. Бураковський, В. Мовчан, Д. Ляпін, А. Гончарук, Н. Нічай, М. Кизим, І. Матюшенко та багато інших. Водночас, у зв'язку із загостренням питання продовольчої безпеки країни в умовах відмови Російської Федерації протягом 2014 р. від закупівлі української агропродовольчої продукції ще більш загострилася проблема пошуку нових ринків збуту і пристосування українських сільгоспвиробників до умов діючих і знов підписаних міжнародних угод.

Саме для агропродовольчої продукції українського виробництва найбільш яскраво виявляється асиметрія у зобов'язаннях щодо відкриття ринків між «старими» і «новими» членами СОТ, яка передбачає більш жорсткі і такі, що перевищують встановлені загальні вимоги.

У загальному вигляді Україна прийняла такі *асиметричні* зобов'язання у відношенні експорту продукції агропромислового комплексу [1]:

- ✦ не застосовувати обов'язкові мінімальні експортні ціни;
- ✦ знизити експортні мита на насіння олійних культур, живу худобу, шкури тварин, металом кольорових і чорних металів, зберігаючи за собою право застосовувати їх для інших товарів;
- ✦ відмінити експортні квоти на зерно (реалізовано у 2008 р., але у 2010 р. Україна повернулася до квотування експорту зерна, замінивши його у 2011 р. на експортні мита);
- ✦ не субсидувати експорт сільськогосподарської продукції.

Відносно *імпорту* членство України в СОТ означає такі заходи:

- ✦ зниження рівня імпортного тарифного захисту;
- ✦ зв'язування ставок імпортних мит. Середньоарифметична ставка (кінцева зв'язана) імпортного тарифу на сільськогосподарські товари – 11,16%;
- ✦ приєднання до секторальних ініціатив зі зниження ставок імпортних тарифів по хімічних товарах і текстилю;
- ✦ приєднання до «нульових» секторальних домовленостей по сільськогосподарській техніці;
- ✦ використання максимальних ставок ввізного мита на цукор (50%) і олію соняшникову (30%).

Асиметрія у *рівні та формах імпортних мит* відносно агропродовольчих товарів виявляється в такому [2]:

А) У *значно більш низьких ставках імпортних мит на більшість інших товарів, ніж ті, що діють в країнах-засновниках і більшості країн – членів СОТ*. Так середньозважена ставка митного тарифу у 2014 р. стала 5,09% проти 7,02% до вступу у СОТ, у тому числі для сільськогосподарських продуктів – 10,07% (проти 18,19%) [3, 4].

Б) *Наявність у діючому Митному тарифі України 2615 товарних підкатегорій (23,6% від загальної кількості десятизначних товарних кодів тарифу), на які встано-*

новлені менші ставки ввізного мита, ніж відповідні рівні, що визначені додатком 1 до Протоколу про вступ України до СОТ [5]. Наприклад, менші ставки мита встановлені на: живу худобу, м'ясо, рибу та молоко; овочі, каву, чай, зернові, борошно.

В) *Уведення нульових ставок ввізних мит на 10% тарифних ліній сільськогосподарської продукції та на понад третину тарифних ліній промислової продукції* (які складають основну частку імпорту). Наприклад, Україна ввела нульові ставки ввізних мит з 2005 р. – на сільськогосподарську техніку, з 2011 р. – на дистильовані спирти [5].

Г) *Використання адвалерної та неадвалерної форм митного тарифу у порівнянні з розвиненими країнами*. В Україні частка імпорту, наприклад, сільськогосподарських товарів, що обкладається неадвалерними формами мита (тобто диференційованими в рамках однієї товарної позиції), у десятки разів нижча порівняно з її стратегічними партнерами по торгівлі. В ЄС у рамках однієї товарної агропродовольчої позиції (чотири знаки ТНЗЕД) структура митного тарифу ЄС може бути досить диференційованою з явними ознаками ескалації за рівнем переробки продукції. У країнах Митного союзу ця частка складає в середньому 25%, що в 10 разів вище за показник в Україні, а в ЄС і США цей показник ще вищий. Відповідно до даних щодо зобов'язань із зв'язування, частка підпозицій агропродовольчих товарних груп, щодо імпорту яких застосовується неадвалерна форма мита, становить в Україні 1% [6].

Д) У структурі митного тарифу України *не закладається значної ескалації митного тарифу відповідно до рівня переробки, а також не застосовуються пікові ставки на окремі товарні позиції, орієнтовані на фактичну заборону їхнього імпорту*. Так, коефіцієнт варіації, розрахований як співвідношення стандартного відхилення ставок мита до середньоарифметичної ставки за тарифними лініями на основі даних про діючі ставки, у США – близько 41, в ЄС – 32; у Росії та Білорусі – приблизно 28; у Казахстані – 22; в Україні – 2,8 [5]. Тобто *ступінь однорідності структури митного тарифу* за агропродовольчими групами товарів в Україні є *набагато більш однорідною* порівняно з країнами ЄС і Митного союзу.

Асиметричність узгоджених *нетарифних заходів*, які не можуть бути обґрунтовані згідно з положеннями Угоди з СОТ, знаходить вираження [2]:

А) У *скасуванні та забороні впроваджувати в подальшому кількісні обмеження на імпорт*. При цьому ліцензування імпорту здійснюється згідно з відповідною угодою СОТ за принципом недопущення обмежувального впливу на торгівлю. Так, Україна взяла зобов'язання застосовувати імпортну тарифну квоту лише на один сільськогосподарський товар (!) – цукор-сирець з тростини (кінцевий обсяг квоти зафіксовано на рівні 267 800 тонн). При імпорті всіх інших сільськогосподарських товарів мають застосовуватися адвалерні ставки імпортного мита (за винятком підакцизних товарів) без кількісних обмежень обсягу імпорту [5 – 7].

Б) У *застосуванні антидемпінгових мит*, які, за даними Комітету з субсидій і компенсаційних заходів СОТ,

за період з 29.03.1995 до 01.01.2012 рр. впроваджувалися країнами – членами СОТ проти українського експорту 52 рази, з яких 41 випадок стосувався кольорових металів і виробів з них, а 9 – продукції хімічної промисловості та суміжних галузей. Україна ж повідомила СОТ про введення таких заходів 28 разів [4]. Водночас, оскільки антидемпінгові мита не застосовуються до всіх джерел імпорту, це підвищує можливість зростання імпорту з інших країн поряд із зменшенням імпорту з країн, до яких уживаються заходи. Тобто *застосування Україною антидемпінгових мит не призвело до суттєвого зменшення присутності імпорту на українському ринку.*

В) *Компенсаційні заходи*, які вводяться не більше, ніж на три роки, по відношенню до імпортованого товару, що користується пільгами від нелегітимної субсидії (коли доступ до неї надається відповідним державним органом або законодавством тільки для певних (обраних за якимись критеріями) підприємств), також повністю не убезпечили українського виробника від конкуренції з імпортною продукцією. Згідно з даними Комітету із субсидій і компенсаційних заходів СОТ за період з 29.03.1995 р. до 01.01.2012 р. членами СОТ ініційовано 262 компенсаційних заходів і застосовано 164 заходи [4]. Так, оскільки системи субсидування сільського господарства в ЄС, США та інших розвинених країнах не підпадають під визначення специфічних або нелегітимних, Україна може застосувати компенсаційні заходи проти їхніх субсидованих сільськогосподарських товарів лише в обмеженій кількості випадків. Тобто *існує значна асиметрія у застосуванні таких заходів по відношенню до розвинених країн*, які є сьогодні основними постачальниками базових агропромислових товарів у світі та основними імпортерами для України.

Г) Україна взяла на себе зобов'язання щодо *невикористання спеціальних захисних заходів СОТ*, передбачених Угодою про сільське господарство, що створює несиметричні умови торгівлі сільськогосподарськими товарами з розвиненими країнами, котрі активно їх використовують (наприклад, ЄС) [5 – 7]. Водночас, можна використовувати *загальні захисні заходи (333)*, передбачені про захисні заходи СОТ і Законом України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну». Тобто, застосування 333: є вимушеною альтернативою застосуванню спеціальних захисних заходів; може бути розумною альтернативою ініціюванню перегляду зобов'язань у відповідності до ст. XXVIII ГАТТ/СОТ. Наприклад, згідно з даними Комітету захисних заходів СОТ протягом 29.03.1995 р. – 30.04.2012 рр. було ініційовано 234 загальних захисних заходів і повідомлено про застосування 118 захисних заходів. Із 234 ініційованих членами СОТ розслідувань майже чверть (24%) стосувалася продуктів агропродовольчої групи (коди I – IV Гармонізованої системи). Україна не повідомляла СОТ про ініціювання 333 для агропродовольчих товарів, хоча ініціювала введення захисних заходів 10 разів. Вузьким місцем, що стримує ефективне використання надзвичайних заходів захисту аграрного і продовольчого ринків в Україні, є *брак відповідних кадрів, інституцій, досвіду та недостатня організація виробників.*

Заборона України, як новому члену СОТ, *застосовувати цілу низку заходів державної підтримки внутрішнього виробника* (при тому, що такі заходи широко використовуються країнами – засновниками СОТ для підтримки своїх товаровиробників). Як наслідок, угода з СОТ зафіксувала *асиметричність в експортній політиці України*, яка зобов'язалась [6 – 7]:

- ✦ *відмінити обмеження на експорт зерна* (як наслідок, автоматичним результатом вступу України в СОТ стало скасування квот на прокат, які раніше обмежували український експорт в ЄС);
- ✦ *не застосовуватиме обов'язкових мінімальних експортних цін і знизити свої експортні митні тарифи на насіння олійних культур, живу худобу, шкури тварин.* Водночас, експортне мито як інструмент тарифного регулювання може використовуватися Україною і в подальшому;
- ✦ *не використовувати експортні субсидії у сільському господарстві* (промислові субсидії можуть надаватися відповідно до правил і вимог Угоди про субсидії та компенсаційні заходи);
- ✦ *не забороняти використання антибіотиків і гормонів для підвищення темпів росту живої худоби в Україні і дозволити імпорту м'яса та м'ясних продуктів, вироблених з використанням гормонів росту.*

Асиметричність у можливості реалізації фінансово потужних програм підтримки виробництва та експорту, зокрема агропродовольчих товарів України і розвинених країн світу (наприклад ЄС). До того ж відносна макроекономічна стабільність, розвиненість фінансових ринків і ринкових інститутів в цілому забезпечують виробникам з країн ЄС незрівнянно кращі умови щодо доступності фінансових ресурсів, а отже, можливості розвитку виробництва сільськогосподарської продукції на промисловій основі, ніж в Україні.

Слід підкреслити, що Україна, вступивши до СОТ, взяла на себе цілком конкретні зобов'язання, пов'язані із забезпеченням безпеки харчових продуктів скрізь, де їх виробляють. Адже в умовах глобалізації вони можуть із внутрішнього ринку дрейфувати на зовнішній, несучи загрозу не тільки країні-виробникові, а й її партнерам по торгівлі. Тому незалежно від того, де виробляється готовий харчовий продукт або сировина для переробки – на великих сільгоспідприємствах чи в селянських подвір'ях, продукція повинна відповідати цілком визначеним стандартам і вимогам.

Для виконання взятих країною зобов'язань при вступі до СОТ Верховна Рада України у 2009 р. ухвалила Закон «Про безпеку і якість харчових продуктів». У січні 2010 р. закон набрав чинності, але низку його положень і норм, дотриматися яких без переоблаштування та модернізації всієї структури дрібнотоварного виробництва неможливо, було відстрочено до січня 2015 р.

Формування ЗВТ+ з ЄС і підписання УАЕС відкриває *нові перспективи* для розвитку агропродовольчого ринку України [8].

Так, українські експортери матимуть відносні переваги внаслідок використання запропонованих ЄС ім-

портних тарифних квот на чутливі для ЄС товари, які зазвичай вилучаються з режиму лібералізації та підпадають під загальний режим оподаткування при митному оформленні. Україна отримала можливість завозити певні обсяги даних товарів *без справляння увізних мит*. При цьому мова не йде про обмеження обсягів імпорту, а лише про те, що імпорт понад визначений обсяг підпадатиме під загальний режим імпорту, тобто оподатковуватиметься за тими ж умовами, які діють для України сьогодні. Зокрема, за інформацією Міністерства аграрної політики і продовольства, передбачаються такі квоти на безмитний експорт в ЄС:

1,6 млн. т зернових у перший рік дії положень про ЗВТ з поступовим збільшенням до 2,0 млн. т за п'ять років. Квота на експорт в ЄС пшениці становить 950 тис. т (1 млн. т через п'ять років), кукурудзи – 250 тис. т (350 тис. т відповідно), ячменю – 400 тис. т (650 тис. т);

- ✦ 20 тис. т заморожених тушок курей і 16 тис. т обробленої продукції у перший рік з поступовим збільшенням до 20 тис. т за п'ять років;
- ✦ 3 тис. т яєць у шкарлупі та 3 тис. т продуктів переробки яєць;
- ✦ 12 тис. т яловичини;
- ✦ 40 тис. т свинини (порівну обробленої свинини та тушок);
- ✦ 30 тис. т цукру, 27 тис. т м'яса та цукрового сиропу;
- ✦ тарифні квоти застосовуються також до інших продуктів, як-то мед, часник, томатна паста, соки тощо.

Для захисту від застосування з боку ЄС *несиметричних заходів нетарифного регулювання* Україна має можливість відповісти введенням таких самих бар'єрів. Усі нетарифні бар'єри у торгівлі агропродовольчими товарами розподіляються на три групи:

- ✦ *заходи, що застосовуються для захисту здоров'я людини, безпеки продовольства та захисту довкілля*, а саме: заборони на імпорт та експорт, санітарні та фітосанітарні вимоги, стандарти та оцінка відповідності;
- ✦ *заходи торговельної політики*, а саме: підтримка експорту, експортні мита, ліцензування імпорту, імпорتنі квоти, субсидування виробництва, державні торговельні та імпорتنі монополії, заходи захисту (антидемпінгові, захисні заходи та компенсаційні мита);
- ✦ *широкий спектр адміністративних перешкод для імпорту*, а саме: затримки з митною очисткою, непрозорість та протиріччя у митних процедурах, зайві бюрократичні вимоги до документації тощо.

Крім того, очікується підвищення конкурентоспроможності української сільськогосподарської та харчової продукції через уведення відповідних стандартів захисту здоров'я та інтересів громадян України до стандартів ЄС.

Значним досягненням української сторони в рамках Угоди ЗВТ+ стало те, що ЄС відмовився від застосування експортних субсидій в торгівлі з Україною (хоча ЄС активно використовує експортні субсидії

для просування продукції своїх виробників на зовнішні ринки, а в умовах економічної кризи відновив експортні субсидії на молоко і молочні продукти). Водночас, *експортні субсидії для українських товарів вдалося тимчасово зберегти*, хоча й на дещо низькому рівні (наприклад, експортні мита на насіння соняшнику, незважаючи на критику торговельних партнерів, посприяли розвитку олієпереробної промисловості в Україні).

Водночас *несиметричність умов торгівлі сільськогосподарськими товарами між Україною та ЄС* характеризується таким чином:

А) Має місце *значне перевищення масштабів виробництва та торгівлі країн ЄС над обсягами виробництва та торгівлі сільськогосподарською продукцією України*. Так, частка ЄС-27 у світовому експорті та імпорті агропродовольчих товарів у 2010 р. становила 9% (або 129,2 млрд дол.) і 11% (або 153,5 млрд дол.), при цьому в експорті ЄС переважає продукція високої якості та глибокої переробки. Вартість експорту сільськогосподарських товарів України була у 13 разів меншою, ніж ЄС (експорт – 9,9 млрд дол., імпорт – 5,8 млрд дол.).

Б) Незважаючи на те, що сальдо торговельного балансу України в торгівлі з ЄС за товарними групами УКТЗЕД позитивне, *за окремими товарними групами імпорт з ЄС значно перевищує експорт в ЄС*, що при зустрічному зниженні ставок митного тарифу призведе до посилення асиметрії в умовах торгівлі. Так, вартість імпорту живої худоби та продуктів тваринного походження з ЄС у 18 разів перевищує вартість вітчизняного експорту в ЄС, а вартість імпорту готових харчових продуктів з ЄС перевищує вартість вітчизняного експорту в ЄС у 3 рази.

В) Замість задекларованої назви «глибока і всебічна зона вільної торгівлі» ЄС *зберігає значну кількість виключень з режиму вільної торгівлі* (біля 400 товарних позицій), перш за все, у секторі торгівлі аграрною продукцією і продовольчими товарами – тобто там, де вигоди від лібералізації ринку ЄС були б для України найбільш чутливими.

Г) Існує *асиметрія у рівнях тарифного захисту для продукції сільського господарства*. ЄС запропонував Україні, як й іншим країнам, з якими він уклав угоди про ЗВТ, *значну асиметрію тарифного захисту в бік ЄС*, у першу чергу по агропромислових товарах і продукції.

Так, середній зв'язаний тариф на продукти сільського господарства становить в ЄС 13,5%, а в Україні (відповідно до зобов'язань СОТ) – 11,1%. У тому числі середній зв'язаний тариф на імпорт живої худоби, м'яса та м'ясопродуктів в ЄС – 24,1%, а в Україні – 13%; молоко і молочні продукти – 52,3 і 10% (!) відповідно; овочі, фрукти і живі рослини – 10,3 і 13,1%; зерно і продукти його переробки – 21,3 і 12,7%, цукор і кондитерські вибори – 26,4 і 17,5% відповідно.

Крім того, *діюча середньоарифметична ставка увізного мита в ЄС* всього по Митному тарифу становить 7,6%, в Україні – 5,0%; а по товарах груп УКТЗЕД 01-24 (сільське господарство) – 19,8% і 9,2% відповідно. Водночас, ставки увізного мита з боку сторони ЄС по окремих тарифних лініях в 1,5 – 14 разів вищі від ставок

увізного мита України. Середньозважене значення ставок ввізного мита, що застосовувались у торгівлі між Україною та ЄС у 2011 р. на сільськогосподарську продукцію – в ЄС щодо товарів походженням з України – 7,42% проти 6,41% в Україні щодо товарів походженням з ЄС.

Тобто, традиційно вищі ставки спостерігаються в торгівлі сільськогосподарськими товарами, при цьому ринок ЄС захищений сильніше, ніж ринок України. Таким чином, вказаний підхід до формування ЗВТ+, який асиметрично вигідний ЄС, може створити для України серйозні виклики в аспекті економічного розвитку, і перш за все для розвитку сектора сільського господарства і продовольства.

Д) ЄС запропонував Україні **відверто дискримінаційну систему тарифних квот**, встановлених на 15,1% тарифних ліній сільськогосподарських продуктів на вкрай низькому рівні: по яловичині та свинині – на рівні 0,07% від обсягу ринку ЄС, м'ясу птиці – 0,09%, молоку – 0,001% (!), пшениці та виробам з неї – 0,17%, кукурудзі – 0,11%, ячменю – 0,02%; вівсу – 0,01%.

Ж) ЄС планує зберегти незайману існуючу систему багатомільярдних дотацій в аграрному секторі, які автоматично роблять українське виробництво і експорт менш конкурентоспроможними на ринку в умовах лібералізації. Наприклад, рівень бюджетної підтримки сільськогосподарських підприємств по відношенню до обсягу виробленої валової продукції сільського господарства в Україні був у 2012 р. всього 3% від вартості валової продукції сільського господарства, тобто у 4,5 рази нижчий, ніж відповідний рівень субсидій з бюджету Спільної аграрної політики ЄС (14% вартості валової продукції сільського господарства).

З) ЄС має високий рівень нетарифного захисту, який значно вищий, ніж в Україні. Застосування цих заходів з боку ЄС створює асиметрію у торговельних відносинах з Україною, адже навіть якщо СОТ визнає ці бар'єри незаконними, змусити країни ЄС скасувати їх СОТ не може. Для українських виробників додаткові витрати на сертифікацію, виконання санітарних вимог тощо можуть стати причиною зростання собівартості продукції і, відповідно, зниження конкурентоспроможності на ринках ЄС. Єдина можливість, яка надається Україні як члену СОТ у цій ситуації, – це ввести бар'єри у відповідь.

Українські виробники органічної продукції, а також винопродуктів зіштовхнуться з *технічними бар'єрами*. Перед виробниками винопродукції постане проблема маркування та захисту географічних назв, а перед виробниками органічної продукції – проблема дотримання правил її виробництва та маркування.

Рівень захисту ринку ЄС *санітарними і фітосанітарними заходами* контролю є одним із найвищих у світі і значно вищим, ніж в Україні. Діяльність щодо безпечності продовольства охоплює весь продовольчий ланцюжок – від здоров'я рослин і тварин до маркування харчових продуктів і благополуччя тварин.

Так, наприклад, в ЄС заборонено імпорт м'яса тварин, при відгодівлі яких використовувалися гормони росту та антимікробні препарати. Водночас, оскільки

в Україні використання антибіотиків і гормонів росту при відгодівлі худоби не було заборонено, після вступу імпорту м'яса і м'ясопродуктів, під час виробництва яких використовувалися гормони росту, було дозволено. Крім того, м'ясо механічної обвалування, що складається з м'ясокісткових залишків, увозиться в Україну і використовується як дешева неякісна сировина для м'ясопереробної промисловості.

Стосовно *антидемпінгових і компенсаційних заходів* сторони підтвердили свої права і зобов'язання в рамках СОТ. Водночас, додатково ЄС і Україна встановили вимоги щодо прозорості застосування захисних заходів, урахування публічного інтересу, застосування правил меншого розміру антидемпінгового чи компенсаційного збору, механізму перегляду і консультацій.

К) ЄС вимагає від України *взяти на себе жорсткі зобов'язання відносно захисту приблизно 2-х десятків географічних найменувань*, у тому числі відносно назв напоїв («кон'як», «шампанське») і сирів («пармезан», «фета» та інші) – тобто в питанні, яке до нині залишається спірним у рамках СОТ.

Л) *Несиметричність характерна для експортних режимів України та ЄС*. Так, Україна в рамках СОТ не використовує і зобов'язалася не використовувати експортні субсидії на продукцію сільського господарства. Водночас, експортні субсидії мають право використовувати 36 членів СОТ, а понад 20 країн – членів СОТ (серед яких – ЄС, США і Канада) їх фактично використовують. При цьому понад 90% усієї суми експортних субсидій, які використовуються членами СОТ, припадає на ЄС.

У СОТ Україна зобов'язалася знизити експортне мито на насіння соняшнику з 15% до 10%, а в рамках угоди ЗВТ+ у торгівлі з ЄС протягом 15 років мито буде знижуватися по 1 в. п. до нуля (заміщуватися додатковим збором). Але якщо експорт насіння соняшника в ЄС перевищить 100 тис. т на рік, то ставка мита підвищиться до рівня, котрий використовується в СОТ.

М) ЄС також широко використовує спеціальні захисні заходи (СЗЗ), передбачені в Угоді про сільське господарство СОТ, для захисту своїх виробників від зростання обсягів імпорту та зниження цін. Розвинені країни використовують СЗЗ для обмеження імпорту з країн, що розвиваються. Так, 23,8% тарифних ліній сільськогосподарських товарів ЄС захищені СЗЗ. Використання СЗЗ захищає 40% імпортного сільськогосподарського ринку ЄС, а з іншого боку, тільки декілька країн, що розвиваються, мають право використовувати СЗЗ, але через обмежені можливості збирання відповідних даних вони практично не можуть їх застосовувати. Водночас, Україна як новий член СОТ, не має права використовувати СЗЗ для свого захисту.

У табл. 1 наведено основні статистичні дані щодо експорту/імпорту агропромислової продукції України в 2012 – 2013 рр.

З табл. 1 видно, що за 2013 р. загальна сума експорту продукції АПК з України склала 17,02 млрд дол. США, що становить 26,9% від загального експорту з України.

Експорт-імпорт агропромислової продукції України в 2012 – 2013 рр.

Показник	Од- виміру	2012 р.			2013 р.			Темп росту 2013 р. до 2012 р., %	
		Експорт	Імпорт	Саль- до «-» від'ємне, «+» пози- тивне	Експорт	Імпорт	Саль- до «-» від'ємне, «+» пози- тивне	Експорт	Імпорт
Агропромислова продукція – усього	млрд дол. США	17,88	7,52	+10,36	17,02	8,18	+8,84	95,2	108,8
<i>Питома вага АПК у загальному обсязі</i>	%	26,0	8,9		26,9	10,6			
у тому числі:									
жива худоба та про- дукти тваринного походження	млрд дол. США	0,96	1,72	-0,76	1,08	1,89	-0,81	112,8	110,1
<i>Питома вага в загаль- ному обсязі АПК</i>	%	5,4	22,9		6,4	23,1			
Продукти рослинного походження	млрд дол. США	9,21	2,43	+6,78	8,88	2,67	+6,21	96,3	109,9
<i>Питома вага в загаль- ному обсязі АПК</i>	%	51,5	32,3		52,1	32,6			
Жири та олії тварин- ного або рослинного походження	млрд дол. США	4,21	0,41	+3,81	3,51	0,40	+3,10	83,3	99,3
<i>Питома вага в загаль- ному обсязі АПК</i>	%	23,6	5,4		20,6	4,9			
Готові харчові про- дукти	млрд дол. США	3,49	2,97	+0,53	3,56	3,22	+0,34	101,8	108,5
<i>Питома вага в загаль- ному обсязі АПК</i>	%	19,5	39,4		20,9	39,3			
Довідково									
Євросоюз (28)	млрд дол. США	4,93	2,97	+1,96	4,47	3,08	+1,39	90,7	103,5
<i>Питома вага в загаль- ному обсязі АПК</i>	%	27,6	39,6		26,3	37,6			
Російська Федерація	млрд дол. США	199	0,73	+1,27	1,94	0,84	+1,11	97,5	114,9
<i>Питома вага в загаль- ному обсязі АПК</i>	%	11,2	9,7		11,4	10,2			
Інші країни	млрд дол. США	10,96	3,82	+7,14	10,61	4,27	+6,34	96,8	111,8
<i>Питома вага в загаль- ному обсязі АПК</i>	%	61,3	50,8		62,3	52,2			

Джерело: складено за [10, 11].

У структурі експорту продукції АПК з України в 2013 р. продукти рослинного походження склали 52,1%, жири та олії тваринного або рослинного походження – 20,6%, готові харчові продукти – 20,9%, жива худоба та продукти тваринного походження – 6,4%.

За 2013 р. експорт продукції АПК з України в Російську Федерацію склав 1,94 млрд дол. США, що становить 3,1% від загального експорту з України та 11,4% загальної суми експорту продукції АПК України. Темп

зростання експорту до РФ у 2013 р. у порівнянні з 2012 р. склав 97,5%, тобто зменшився на 2,5 п. п.

При цьому експорт продукції АПК з України в 2013 р. до країн ЄС склав 4,47 млрд дол. США, що становить 7,1% від загального експорту з України та 26,3% загальної суми експорту продукції АПК України, до інших країн – 10,61 млрд дол. США що становить 16,8% від загального експорту з України та 62,3% загальної суми експорту продукції АПК України.

Як вважає велика кільк експертів, єдиним шляхом реформування агропромислового сектора України в умовах її членства в СОТ і асоціації з ЄС є **реформування системи управління цим сектором економіки та його дерегуляція**. Реорганізацію структур управління та реорганізацію законодавства в АПК доцільно здійснювати вже після того, як буде визначена аграрна політика держави, оскільки і структура управління, і законодавство є інструментами реалізації цієї політики. Так, наприклад, Бернард Кейсі, президент Американської торгівельної палати в Україні, вважає, що Мінгагropolітики повинно посилити контроль за діяльністю підзвітних органів, у тому числі за діяльністю Державної ветеринарної та фіто-санітарної служби України і Державної сільськогосподарської інспекції, а також розробити спеціальні процедури, які б дозволяли бізнесу апелювати до дій (або бездіяльності) представників даних органів протягом певного періоду часу (переважно не більше 10 днів) [9].

Крім того, сьогодні вже розроблено певну кількість законопроектів, що дозволяють дерегулювати аграрну сферу і подолати корупцію, однак їх прийняття весь 2013 р. блокувалося у Верховній Раді аграрним блоком уряду М. Азарова.

У табл. 2 наведено декілька першочергових законопроектів відносно дерегулювання у сфері агропромислового комплексу України.

Єдиним способом звільнитися від основних корупційних схем, що діють в аграрній сфері держави, – це відмінити процедури і дозвільні документи, які не застосовуються в цивілізованих країнах – членах СОТ та ЄС. Державі потрібно визначити сфери, які потребують контролю (наприклад, забезпечення продовольчої безпеки, охорона навколишнього середовища і біорізноманіття тощо), залишивши за собою виключно функції моніторингу в усіх інших секторах (сертифікація якості зерна, зерносховищ і т. ін.). У такий спосіб держава може мінімізувати втручання у підприємницьку діяльність аграрних компаній.

У табл. 3 наведено деякі проблемні питання державного регулювання діяльності підприємств агропродовольчого комплексу, які необхідно вирішити якнайшвидше на законодавчому рівні.

Таким чином, можна зробити **висновок**, що представники основних галузей агропродовольчого сектора очікують від імплементації Угоди про асоціацію з ЄС певної вигоди для держави, оскільки європейські ринки стануть для українських виробників більш доступними. Такі очікування пояснюються тим, що при вступі України до СОТ Україна пішла на значні поступки в бік ЄС. УАЕС, лівову частку якої складає саме угода про створення зони вільної торгівлі, значною мірою цю ситуацію виправляє, тобто вирівнює умови співпраці аграрних і агропереробних підприємств України та ЄС, робить значно доступнішими європейські ринки для вітчизняних виробників. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Звіт Робочої групи з питань вступу України до Світової організації торгівлі. WT/ACC/UKR152. – 25.01.2008 (08-0399). – С. 374 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=32172>
2. Оцінка наслідків членства України у Світовій організації торгівлі : монографія / За ред. проф. М. О. Кизима, проф. І. Ю. Матюшенка. – Х. : ВД «НЖЕК», 2014. – 212 с.
3. Три роки членства в СОТ: тенденції зовнішньої торгівлі України у посткризовий період : аналіт. доповідь / І. В. Клименко, О. А. Федірко, І. В. Ус ; Нац. ін-т. стратег. дослідж. – К. : НІСД, 2011. – 72 с.
4. Аналіз соціально-економічних наслідків членства України в СОТ після трьох років членства: очікування і реалії / Ін-т екон. дослідж. та політ. консульт. – К. : ІЕДПК, 2011. – 58 с.
5. Ринки реального сектора економіки України в інституціональному середовищі СОТ: кон'юнктура та інтеграція / За ред. проф. В. О. Точиліна ; НАН України, Ін-т екон. та прогноз. – К., 2012. – 552 с.

Таблиця 2

Першочергові законопроекти відносно дерегулювання у сфері агропромислового комплексу України

Номер законопроекту	Назва законопроекту	Основна сутність пропозицій
№ 2459	Проект закону «Про внесення змін в Закон України «Про зерно і ринок зерна в Україні» (відносно дерегуляції ринку зерна)»	Відміння обов'язкову сертифікацію якості зерна
№ 2609а	Проект закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (відносно забезпечення безпечної експлуатації сільськогосподарської техніки)»	Відміння обов'язковий технічний контроль сільськогосподарської техніки
№ 3008	Проект закону «Про внесення змін до деяких законів України відносно державного регулювання ринку засобів захисту рослин»	Відміння узгодження на ввезення засобів захисту рослин
№ 3237	Проект закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України відносно уточнення повноважень нотаріусів і особливостей реєстрації похідних майнових прав на земельні ділянки сільськогосподарського призначення»	Відміння подвійну реєстрацію при оформленні договору оренди
№ 3316	Проект закону «Про внесенні змін до деяких законодавчих актів України відносно сталого використання земель сільськогосподарського призначення»	Відміння обов'язковість проектів сівобігу і низки документів при реєстрації права оренди

Джерело: складено за [9].

Проблемні питання державного регулювання діяльності підприємств агропродовольчого комплексу України на 2014 р.

Питання	Наслідки	Спосіб вирішення	Примітки
Заборона ввезення і використання деяких харчових добавок (законопроект № 2643 від 28.03.13 р.)	Зникнення з ринку окремих видів харчових продуктів	Відмінити законопроект при розгляді у першому читанні	Харчові добавки, які пропонується заборонити, визнані на міжнародному рівні безпечними. Положення законопроекту не відповідають правилам СОТ і зобов'язанням України перед СОТ
Обмеження виробництва, використання, ввезення і розповсюдження полімерних пакетів і упаковок подовженого зберігання (законопроект № 2353 від 20.02.13 р.)	Зупинення більшості виробництв українських продовольчих товарів	Відмінити законопроект при розгляді у першому читанні	Альтернативою законопроекту може бути впровадження європейської моделі поводження з відходами упаковки. Відповідний законопроект «Про упаковку і відходи упаковки» знаходиться на затвердженні в КМУ
Необхідність прийняття законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України відносно безпеки харчових продуктів»	Недосконалість системи безпеки харчових продуктів в Україні, відсутність єдиного органу контролю, велика кількість дозвільних документів, існування корупційних схем	Зареєструвати у Верховній Раді України новий законопроект і розглянути його з урахуванням альтернативного законопроекту	Законопроект № 3102 від 20.08.13 р.; альтернативний законопроект № 3102-1 від 05.09.13 р.
Маркування харчових продуктів про відсутність ГМО	Відповідно до європейського законодавства (зокрема Директиви ЄС № 1830/2003) існує вимога маркування щодо наявності вмісту ГМО у харчовому продукті. В Україні існує вимога щодо його відсутності	Відмінити норму щодо обов'язкового нанесення надпису «без ГМО» на упаковку продуктів харчування, якої не існує у жодній країні. Прийняти в цілому законопроект № 912 від 12.12.12 р.	Законопроект дороблений з урахуванням зауважень народних депутатів і громадських організацій
Безпідставне корбування митної вартості товарів, що імпортуються, і затримка їх митного оформлення	Затримка митного оформлення товарів і безпідставне завищення базової вартості товару	Внести зміни до Митного кодексу, передбачивши, що документом, який підтверджує заявлену митну вартість, є декларація митної вартості	Вирішення даного питання має особливе значення для українських підприємств, які здійснюють імпорт сировини для вітчизняного виробництва
Введення збору з виробників та імпортерів упаковки і товарів в упаковці на переробку твердих побутових відходів	Введення ще одного екологічного податку на тверді побутові відходи. Непрозорість застосування цього податку	Відмінити при розгляді у першому читанні законопроекти № 2611а від 18.07.13 р. і № 2612а від 18.07.13 р. Прийняти у першому читанні законопроект «Про упаковку і відходи упаковки»	Законопроекти № 2611а від 18.07.13 р. і № 2612а від 18.07.13 р. протирічать Резолюції Європарламенту і Ради ЄС 94/62 від 20.12.94 р.

Джерело: складено за [9].

6. Сиденко В. Р. Глобализация и экономическое развитие. Т. 1 / В. Р. Сиденко. – К.: Феникс, 2008. – 376 с.

7. Остащенко Т. О. Надзвичайні заходи СОТ для захисту ринків агропродовольчих товарів: монографія / Т. О. Остащенко, Л. Ю. Волощенко-Холда; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2011. – 224 с.

8. Оцінка можливостей розширення і заміщення ринків збуту для продукції підприємств реального сектора України: монографія / За ред. проф. М. О. Кизима, проф. І. Ю. Матюшенка. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2014. – 280 с.

9. Татаренко Г. Что пожнем: отечественный АПК ожидает структурных реформ / Г. Татаренко, А. Силивончик, В. Денисенков / Бизнес. – 2014. – № 10. – С. 40 – 43.

10. Інтернет-сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

11. WTO ITC UNCTAD World Tariff Profiles 2013

REFERENCES

Analiz sotsialno-ekonomichnykh naslidkiv chlenstva Ukrainy v SOT pislia tryokh rokiv chlenstva: ochikuvannia i realii [Analysis of the socio-economic impact of WTO membership for Ukraine after three years of membership: Expectations and realities]. Kyiv: IEDPK, 2011.

Internet-sait Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>

Klymenko, I. V., Fedirko, O. A., and Us, I. V. *Try roky chlenstva v SOT: tendentsii zovnishnyoi torhivli Ukrainy u postkryzovyi period* [Three years of WTO membership, in Ukraine's foreign trade trends in the post-crisis period]. Kyiv: NISD, 2011.

Ostaschenko, T. O., and Voloshchenko-Kholda, L. Yu. *Nadzvychni zakhody SOT dlia zakhystu rynkiv ahroprodovolchkykh tovariv* [Emergency measures to protect markets WTO agro-food products]. Kyiv, 2011.

Otsinka mozhlyvostei rozshyrennia i zamishchennia ryнкiv zbutu dlia produktiv pidpriemstv realnoho sektora Ukrainy [Assessment of capacity expansion and replacement markets for the products of the real sector of Ukraine]. Kharkiv: INZhEK, 2014.

Otsinka naslidkiv chlenstva Ukrainy u Svitovii orhanizatsii torhivli [Assessing the impact of Ukraine's membership in the World Trade Organization]. Kharkiv: INZhEK, 2014.

Rynky realnoho sektora ekonomiky Ukrainy v instytutsionalno-mu seredovyschi SOT: kon'iunktura ta intehratsiia [Markets real sector of economy of Ukraine in the institutional environment. WTO conditions and integration]. Kyiv, 2012.

Sidenko, V. R. *Globalizatsiia i ekonomicheskoe razvitie* [Globalization and economic development]. Kyiv: Feniks, 2008.

Tatarenko, G., Silivonchik, A., and Denisenkov, V. "Chto pozhnem: otechestvennyy APK ozhidaet strukturnykh reform" [What we reap: APC expects domestic structural reforms]. *Biznes*, no. 10 (2014): 40-43.

WTO ITC UNCTAD World Tariff Profiles, 2013.

"Zvit Robochoi hrupy z pytan vstupu Ukrainy do Svitovoi orhanizatsii torhivli. WT/ACC/UKR152" [Report of the Working Party on the Accession of Ukraine to the World Trade Organization. WT / ACC / UKR152]. <http://www.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=32172>

УДК 338.001.36

СЕКМЕНТЫ МИРОВОГО ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОГО РЫНКА: ТЕНДЕНЦИИ И ПРОТИВОРЕЧИЯ РАЗВИТИЯ

© 2014 ДОРОВСКОЙ А. В.

УДК 338.001.36

Доровской А. В. Секменты мирового фармацевтического рынка: тенденции и противоречия развития

Рассмотрены основные сегменты мирового фармацевтического рынка и их классификация в зависимости от темпов роста. Показаны главные факторы, обуславливающие рост мирового фармацевтического рынка. Отмечены сходства и различия тенденций, в русле которых функционируют различные региональные фармрынки. Обозначены основные проблемы и противоречия, ведущие к структурной перестройке мирового фармацевтического рынка и мировой фармацевтической отрасли. Показаны наиболее вероятные направления развития мирового фармрынка и отрасли в русле корректировки стратегий фармацевтических компаний.

Ключевые слова: фармацевтический рынок, региональные сегменты, «формирующиеся» рынки, тенденции развития, противоречия, темпы роста.

Рис.: 6. **Табл.:** 1. **Библ.:** 18.

Доровской Александр Викторович – кандидат экономических наук, доцент, генеральный директор фармацевтической компании «Здоровье» (ул. Шевченко, 22, Харьков, 61013, Украина)

E-mail: office@zt.com.ua

УДК 338.001.36

Доровський О. В. Секменти світового фармацевтичного ринку: тенденції і протиріччя розвитку

Розглянуто основні сегменти світового фармацевтичного ринку та їх класифікація залежно від темпів зростання. Показано головні чинники, що зумовлюють зростання світового фармацевтичного ринку. Відмічено подібності та відмінності тенденцій, у руслі яких функціонують різні регіональні фармринки. Позначено основні проблеми і протиріччя, що ведуть до структурної перебудови світового фармацевтичного ринку та світової фармацевтичної галузі. Показано найбільш ймовірні напрямки розвитку світового фармринку і галузі в руслі коригування стратегій фармацевтичних компаній.

Ключові слова: фармацевтичний ринок, регіональні сегменти, «ринки, що формуються», тенденції розвитку, протиріччя, темпи зростання.

Рис.: 6. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 18.

Доровський Олександр Вікторович – кандидат економічних наук, доцент, генеральний директор фармацевтичної компанії «Здоров'я» (вул. Шевченка, 22, Харків, 61013, Україна)

E-mail: office@zt.com.ua

UDC 338.001.36

Dorovsky O. V. Segments of the World Pharmaceutical Market: Development Trends and Contradictions

Primary segments of the world pharmaceutical market and their classification based on growth rates are considered. Principal factors causing growth of the world pharmaceutical market are demonstrated. Similarities and distinctions in trends which serve as the framework for functioning of various regional pharmaceutical markets are singled out. Basic issues and contradictions are outlined which lead to the structural reorganization of the world pharmaceutical market and the world pharmaceutical industry. The most probable development lines for the world pharmaceutical market and industry in the course of adjusting strategies of pharmaceutical companies are demonstrated.

Key words: pharmaceutical market, regional segments, "emerging markets", development trends, contradictions, growth rates.

Pic.: 6. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 18.

Dorovsky Oleksandr V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, General Director of the Pharmaceutical company «Zdorovie» Ltd (vul. Shevchenko, 22, Kharkiv, 61013, Ukraine)

E-mail: office@zt.com.ua

В настоящее время рынок фармацевтической продукции является одним из стратегических секторов для экономики и социального развития практически всех стран мира. Характерные для него высокая технологичность и наукоёмкость оказывают мультипликативный эффект на другие отрасли хозяйствования – науку, химическое производство, машиностроение, сельское хозяйство и пр. Кроме этого, уровень развития фармацевтической отрасли в стране является залогом нормального функционирования системы здравоохра-

нения, обеспечивающей сохранение трудоспособности населения, а также рост качества его жизни.

Однако развитие рынка фармацевтической продукции страны во многом определяется тенденциями развития мирового рынка, поэтому исследования различных его аспектов являются крайне актуальными. А учитывая расширение процессов глобализации в мире и быстрые изменения технологий, «перемещения» между регионами и видоизменения заболеваний, данная проблема не теряет остроты и требует постоянного мониторинга и анализа ситуации.